IX. Hooft-stuk.

Van de puiſten, bobbels, ſweer-gaten, en Caries Oſſis daar uit volgende.

I.

MEnigmaals zyn de ſcheur-buikige puiſten en ſweren onderworpen: die ſoo hier en ſoo daar opbreken, voornamelyk aan de beenen: deze komen meeſt in die gene welke blauwe vlekken onderworpen zyn, en verſchelen van de vlekken, maar in verſcheiden ſoort van ſappen en verſtopte pypen: want we hebben getoont dat de oorſaak der vlekken gelegen is in de verſtopte vleeſige veſelen des huids, alwaar wy ook d' oorſaak by voegden waarom het bloed niet veretterde en tot geen puiſten oprees.

II.

De *Oorſaak* en is dan alhier geen verſtoppinge van de vleeſige veſelen, maar liever van eenige klierige of vlieſige veſelen, welke geen bloed, maar alleen een melkagtig jeu-vogt doorlaten: en dit jeu-vogt heeft de bequaamheid om tot een etter te konnen veranderen, want het beſtaat uit veele melkagtige deeltjes, welke komende te verdikken ons een etter nalaten.

III.

Na de proportie dan van de verdikkinge des bloeds en andere ſappen, die door eenig overvloe-

dig

dig zuur geſtolt zyn, verſtoppen deſe of geene ſoort van veſelen en pypen, en die het dan raakt die raakt het. Het ſchynt dan ſeker te zyn dat'er in de huid eenige klieragtige oft vlieſagtige pypjes verſtopt geraken, welke pypjes en kanalen ſijn verſcheiden van de aderen, ſlag-aderen oft vleeſige veſelen, welke, indienſe verſtopt geraken, haar bloed egter door deſe of gene weg ter zyden af kan wegloopen door eenige aderen. Maar in deſe geſwellen zyn ſodanige zydwegen geen of weinig te vinden, want het vogt gaat regt door ſijn pypen, en ten kan niet wederom deinſen.

IV.

Dit vogt dan dat in die veſelen verdikt is, moet dan geduirig van agteren aangeperſt werden, om door die pypen door te dringen, ſoo dat die perſinge menigmaals ſoo groot is, dat het verſtopte vat komt te berſten, waar door al het aanvlietende vogt komt buiten zyn vat te geraken: en ſoo het niet en berſt, ten minſten werd het ſeer uitgerekt. 't Sy dan op wat wyze het geſchied, men kan daar uit bevatten, dat na de verſtoppinge van een of meerder pypen, door die geduirige aanpers, die verſtoppinge moet grooter werden, en tot een geſwel opryſen, want daar geduirig toevloed is, en geen verminderinge, dat moet noodſakelyk vermeerderen, het welke alhier ſoo ſijnde, is 't gemakkelijk te begrypen, op wat wyſe alhier het geſwel komt aan te groeyen en op te ryſen.

V.

Soo het nu gebeurt dat door deze of gene occaſie dit verdikte vogt (ſoo het nog niet buiten gevaar is) komt

komt te verdunnen en voort te schieten, soo gaat het gefwel wederom over, en verdwynt allenxkens. Maar by aldien het buiten zyn vaten is, of dat het niet kan vloeybaar gemaakt werden, soo moet het veretteren; dat is het dunste deel dat verwasemt, of het vloeyd weg, nalatende het dikke deel, het welke allenxkens meerder vergoort en versuurt, door manier van broeyen, dat is, dat de subtyle materie des hemelschen vuurs daar niet lyn-regt, als te voren, door kan blixemen, soo dat de deeltjes, om de geduirige tegenstand, op een verwarde wyse moeten bewogen werden, welke beweginge door die subtyle materie geschiedende, werden de hemels-bolletjes na buiten toe gedreven, en dewyl de tussen-ruimten van de verdikte stoffe niet ledig konnen zyn, moeten die met het hemels-vuur vervult zyn, want se konnen om hare kleinte de hemels-bolletjes niet ontfangen, en dit is het broeyen, en de hitte van dat gefwel. Door deze hitte dan werden die melk-of jeu-deeltjes als gekookt en meer en meer verdikt; de beweginge aan alle kanten soo groot zijnde, en den toevoer niet ophoudende, knaagt, hakt en kerft, door middel van de suure mesjes en stekende punten, waar uit de pyn en jeukte ontstaat: het welke soo lange geschied, tot het hier of daar opening vind, en de etter uitbreekt.

VI.

De *Roodigheid* van dese gefwellen en puisten, heeft haar oorsprong gemeenlyk van dat de rontomleggende bloed-vaten daar meerder bloed brengen, als 'er verby het uitgesette gefwel kan passeren. Want de swelling is oorsaak, dat de pijpjes, door welke

welke het bloed, volgens zyn behoorlyke regel moeſten doorvloeyen, verengt wierden, derhalven dan quam 'er daar ontrent meer bloed te vertragen als'er door kon gaan. Hier uit kan men dan wel bevatten, dat het aldaar vertoevende bloed, de huid nog meerder moeſte uitſetten en opſpannen, waar door ook het geſwel vergroote: de huid dan zoo uitgerekt en vol bloed geloopen zynde, werd doorſchijniger, waar door de koleur van het bloed meer kan geſien werden als anders, wanneer het daar niet en vertoefde.

VII.

Deſe puiſten komen meeſt aan de beenen, en armen, want die uiterleden meerder koude onderworpen zynde, kan in de ſelve de ſollinge en verdikkingen der jeu-vogten eerder komen te geſchieden, als in die deelen, welke meer warmte hebben.

VIII.

Wanneer nu deſe zweeren open breken, en niet behoorlijk geneſen werden, blyven zy al geduirig met een etter beſet, welke ook geduirig vergoort, want die lighamen vol zuur zyn: onderwylen werden de kanten rontom afgeknaagt, tot dat de ſweringe diep werd, en tot op het been ſomtyds toedringt, waar door het been komt te bederven, en tot een *Caries* te werden. Want het zuur uit de ſwere geduirig uitſypelende, knaagt het been, dat is het zuur effervesceert met het vlugge *Alcali* van het been, waar door de pypjes van het been gantſch veranderen, en de ſappen die door het been vloeyden, niet konden doorlaten: dit doorkaagde been

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146063-p0105-4 DFG

dan verſtervende, ſchilfert van het doode been af, 't welk men dan met ſtukken uit de wonde krygt.

IX.

Dat 'er nu ſodanigen ſuur in de ſweergaten lekt, kan van niemant gelochent werden, indien hy niet te vies is zyn neus over de ſweer te ſteken, en die te ruiken, zoo zal hy een gooriheid gewaar werden, die nergens anders dan van een zuur herkomſtig is: ten valt ook geenſins ſwaar te bevatten, dat indien de ſtoffe die de puiſt of geſwel maakte, een gyl oft jeu was, dat die aldaar, om hare vertoeving, en het ontmoeten van een zuur, ook ligtelyk vergoort en verzuurt. Deſe ſuurigheid door een lange doorknaginge allenxkens tot op het been komende, ſoo werd dat zuur in de pypjes van het *Alcali* des beens geſtooten, waar door die verſtopt raken, en de doortogt van de been-ſappen wederhouden werd: 't is dan ligt te bevatten dat dit been mede moet verſterven, even als de vleeſige en klierige deelen, wanneer hare vaten ganſch verſtopt zyn, daar een *Gangræna* op volgt.

X.

De beweginge nu die in het geſonde is, borſt geduirig tegens dat doode been aan, waar door allenxkens en van tyd tot tyd, het doode van het geſonde afſchilfert, en met tangen uit de ſweringe gehaalt werd.

XI.

De geneſinge dan is alhier verſcheiden, *voor eerſt*, om de gemeene puiſten te verdryven. *De tweede*, om

om de ſweergaten toe te geneſen. En ten *derden*, ſoo daar een *Caries* by komt, die te herſtellen: en alle deze geneſingen zyn *uiterlijk* en *innerlijk*. De innerlyke geneſinge is generalyk om het zuur uit ons lighaam te verdryven, waar toe in deſe gelegentheid de volgende poederen ſeer goed ſyn: Als

℞ *Sterc. canini albi*, unc. duas.
Pulv. cinamomi, drach. duas.
M. F. Pulvis. Of

℞ *Pulv. oſtreorum*, unc. duas.
Caryophyll. drach. duas.
M. F. Pulvis.

Hier van mag men des ogtens en des avonds elke reis een drachme van gebruiken met wat geſaffraande brandewyn. Deſe poederen beſtaan uit een *Alcali*, het eerſte uit een *Volatile*, en het tweede meeſt uit een *Fixum*, beide ſeer nut om het zuur in ons lighaam op te ſlurpen. Of

℞ *Ol. tartari per del. facti*,
unc. quatuor.
Tinct. croci, unc. duas.
Miſce.

Hier van mag men des ogtens en des avonds elke reis twintig droppen in een glaasje bier gebruiken. Ook mag men dagelijks wel een *Decoctum Guajaci*, gebruiken, gelyk hier voren beſchreven is.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146063-p0107-5 DFG

XII.

Het *sweeten* kan hier mede groote baat by brengen: Want de sweet-middelen verdunnen het bloed, en openen alle de sweet-pypjes: de volgende kan men gebruiken.

℞ *Croci*, scrup. unum.
Antim. diaphor. scrup. sem.
M. F. Pulvis.

℞ *Bacc. lauri*, drach. unam.
Ol. caryophyll. gutt. sex.
M. F. Pulvis.

Deze sweet-middelen mag men alle weken tweemaals gebruiken, ten ware de kragten al te klein waren, want dan is eenmaals genoeg.

XIII.

De uiterlyke genesinge van de puisten, moet men doen met *Alcalia* die seer doordringelyk zyn, eensdeels om het zuur weg te nemen dat in de huid zit, en anderdeels om daar in een vloeybaarheid te verwekken. Gelyk als

℞ *Spir. vini.*
Ol. Tart. p. del. ãã. part. æq.
Misce. Of

℞ *Spir. vini*, unc. duas.

Sal

Sal. armon. drach. unam.
Miſce. Of

℞ *Butyri*, unc. duas.
Pulv. tabaci, drach. unam.
Præc. albi, ſcrupul unum.
Miſce.

Indien deſe puiſten en knobbels nu tot groote ſweergaten zyn geworden, moet men die ſuiveren, geſuivert zijnde, daar dingen in gebruiken die het zuur in de openinge temperen en by gevolg doen heelen.

XIV.

Die dingen nu welke een ſweergat ſuiveren, zyn wel juiſt ſoo ſeer ſuur-temperende niet, als wel uit een *Acidum* en *Alcali* beſtaande, welke zoodanig tegens het half verſtorvene bewogen werden, dat het voort heel verſterft: de beweginge nu, die in 't geſonde is, botſt mede zoo lange tegens het doode aan, dat het daar van afwyke, en een ſcheidinge make. Deſe beweginge werd mede geholpen door die middelen, die men *Digeſtiva* hiet, welke uit beweeglyke deeltjes beſtaan, en menigmaals onder de genoemde *Detergentia* gemengt werden. De ſuiveringe nu meeſt gedaan zynde, gebruikt men de *Digeſtiva* alleen, welke om haar vlug oliagtig ſout het zuur temperen, 't welke geduirig in de opening pleeg in te lekken: want dit zuur was oorſaak dat er geen geneſinge verrigt wierd: en dat de kanten van de openinge verſtierven, of liever *Cal-*

leus wierden. Hoedanig nu dat de opening vervuld werd en toegroeit, siet daar van in myn Institutie: vorders konde ik meerder spreken aangaande de sweren en ulceratien, maar sal in de tweede druk van myn Chirurgie daar van wyd-loopiger spreken.

XV.

De *Caries Ossis* nu, komt alleen maar dat de ulceratie soo diep gemaakt werd, dat het zuure uitlekkende vogt tot het been toe doordringt, en het selve beledigt op die wyse als voren gesegt is: de genesinge dan moet aangestelt werden door suur temperende dingen, als daar zyn het

Pulvis iridis.
Aristoloch. rotund:
Tutiæ,
Calcis lotæ, &c.

Dese werden op het bloote been gestrooit, waar door niet alleen het zuur werd opgeslokt, maar ook werd de onmatige vogtigheid afgeweert. Siet van dese genesinge verder in myn Chirurgie.

X. Hooft-stuk.

Van de stinkende adem.

I.

VEele die de scheur-buik hebben, werden om haren stinkenden adem uit de geselschappen uitge-